

УДК 2-234"1869/1904"=161.2(045)

Я.В. Стоцький, д-р. істор. наук, проф.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

**АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ І ВИДАННЯ ПЕРШОГО
ПОВНОГО УКРАЇНОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ БІБЛІЇ КУЛІША – ПУЛЮЯ –
НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКОГО: ВІД РУКОПИСУ ДО ДРУКУ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ**

Y. Stotskyi, Dr., Prof.

**THE ANALYSIS OF PROBLEMS THE PREPARATION PROCESS AND
PUBLICATION THE FIRST COMPLETE UKRAINIAN-LANGUAGE
TRANSLATION OF THE KULISH – PULUJ – NECHUY-LEVYTS'KYU BIBLE**

«Біблія-Книга книг, найважливіший, найбільше читаний, перекладуваний і коментований твір» [1, с. VII]. Вона належить до найпоширеніших у світі книг, бо перекладена частково або повністю «майже 1800 мовами і діалектами» [2, с. 11].

Слід зазначити, що переклад Біблії Куліша – Пулюя – Нечуй-Левицького налічує 66 книг: 39 – Старого Завіту і 27 – Нового завіту, тобто, це – протестантський варіант перекладу, не католицький і не православний. Це пов'язано з тим, що фінансове забезпечення перекладу, друк і навіть часткове розповсюдження здійснювалося Британським Біблійним Товариством, яке іноді ще називають Лондонським, утвореним у Лондоні в 1804 році. З метою здійснити перший україномовний переклад Біблії, її друк і розповсюдження греко-католик Пулюй і православні Куліш і Нечуй-Левицький без фінансової підтримки Лондонського Біблійного Товариства не змогли б, бо, з невідомих причин, УГКЦ не взяла на себе такий проєкт, а РПЦ на той час уже користувалася Синодальною Біблією, переклад якої за редакцією професора Є. Лов'ягіна та з дозволу церковної влади (синоду РПЦ) вийшов у світ 1876 року і був основним та обов'язковим для духовенства і мирян РПЦ і ним залишається й на даний час.

Необхідно зазначити, що до появи першого повного україномовного перекладу Біблії Куліша – Пулюя – Нечуй-Левицького на українських землях було здійснено, починаючи із VIII-IX століть, переклад окремих біблійних текстів в основному із новозавітних частин Біблії [5, с. 13]. Із таких перекладів слід відмітити Біблію Кирила і Методія староболгарською мовою (церковнослов'янською) близько 863 року.

Наприкінці 1869 року у Відні вийшов перекладений 24-річним Пулюєм Молитвослов для воїнів-русинів. У цей час Куліш познайомився із Пулюєм, який уже мав богословську освіту і добре володів давньогрецькою, давньоєврейською і латинською мовами. Тому Куліш залучив Пулюя до перекладу Біблії, тим паче, що Пулюй уже мав певний перекладацький досвід, бо переклав українською Молитовник і готував його друге видання для богослужбових потреб духовенства і мирян Греко-Католицької Церкви, яке б не побачило світ у 1871 році, якби не тверда підтримка тодішнього Галицького Митрополита Йосипа Сембратовича (1870-1882 рр.). На прохання Куліша Пулюй прилучається до перекладу Нового Завіту, а Куліш осилив переклад Старого Завіту. І у 1880 році у друкарні НТШ у Львові виходить у світ перекладений ними Новий Завіт та Євангелії і Псалми інших перекладачів тією ж мовою. Натомість повних перекладів Біблії українською мовою є чотири: Куліша – Пулюя –

Нечуй-Левицького (1903-1904 рр.); Івана Огієнка (1962 р.); Івана Хоменка (1963 р.) і Українського Біблійного товариства за ред. Рафаїла Турконяка (2011 р.).

Наприкінці 1882 року до Івана Пулюя звернувся директор філії Лондонського Біблійного Товариства у Відні Генріх Міллярд, щоб купити Новий Завіт, тобто його переклад і видати. Він продав Новий Завіт Біблійному Товариству у власність і покрити фінансові затрати. На початку 1890-х років Пулюй почав перекладати псалми із Старого Завіту і на лютий 1894 року уже переклав 20 Псалмів із 150, решту планував перекласти влітку.

Далі Пулюй з Кулішем планували приступити до видання Старого Завіту. Але у листопаді 1885 року сталася пожежа у якій згоріли житловий будинок, господарські приміщення і, загалом, усе майно Куліша на його хуторі, в тому числі і «єдиний примірник рукопису перекладу Старого Завіту» [5, с. 44]. Але у Куліша знайшлося сил і натхнення знову взятися за переклад Старого Завіту, над яким він працював до своєї смерті у 1897 році і зумів перекласти його більшу частину: 32 книги із 39 первоканонічних книг, а 7 – Іван Нечуй-Левицький.

6 травня 1901 року Пулюя відвідали представники Біблійного Товариства, Міллярд – директор книгарні товариства у Відні, (син покійного Генріха Міллярда) і Штальшмід - репрезент Товариства у Празі і заявили, що Товариство хоче купити увесь переклад Старого Завіту. Пулюй поставив ціну 5000 гульденів, котрі Товариство мало заплатити Олександрі Куліш – дружині П. Куліша і І. Нечуй-Левицькому. Відвідувачі мали повідомити про це Лондон і, якщо центр дасть згоду, то Старий Завіт буде видано за один рік. У червні 1901 року Біблійне Товариство погодилося купити переклад Старого Завіту за 5000 гульденів. Видавництвом обрали друкарню Гольцгавзена у Відні.

В процесі набору тексту в згаданій друкарні виявилось, що копії її не завжди відповідають оригіналу, тобто є пропуски, неточності, то набір, і відповідно, друк було зупинено, тому Пулюй взявся за редагування, щоб все-таки не зупиняти повністю друк, тобто набір і друк здійснювалися у залежності від його редагування та о. УГКЦ Олексія Слюсарчука.

У грудні 1903 року Британське Біблійне Товариство видало у Відні україномовний переклад Старого Завіту Куліша – Нечуй-Левицького – Пулюя. А до цього часу у 1880 році у Львові вийшов україномовний переклад Нового Завіту Куліша – Пулюя. Тобто, можна стверджувати, що перший україномовний переклад усієї Біблії було видано в грудні 1903 року, але Новий і Старий Завіт в грудні 1903 року не були видані в одній книзі Біблії. Тому, коли деякі дослідники констатують, що у 1903 році вийшов перший україномовний переклад Біблії Куліша – Нечуй-Левицького – Пулюя, який вмщував Новий і Старий Завіт, – то це невірно. Така Біблія, тобто, де в одній книзі були Новий і Старий Завіт, вийшла у світ в червні-липні 1904 року.

Наступним етапом для Пулюя щодо такої Біблії стало її розповсюдження або окремих її книг. Наклад першого видання становив 5000 і таким мав бути і наклад другого додатково відредагованого видання. У 1906 році український переклад Євангелій Куліша – Пулюя разом із церковнослов'янським текстом був виданий за дозволом Синоду РПЦ і розповсюджувався в підросійській Україні. У свою чергу, в 1908 році Біблійне Товариство в Берліні під наглядом Пулюя видало українські переклади Нового Завіту і Псалтир разом із англійським текстом для українців емігрантів у Канаді.

Також Пулюй надіслав Біблію митрополитові Андрею Шептицькому та різним українським просвітницьким інституціям.

Перша україномовна Біблія згодом мала декілька перевидань: у Відні 1912 року, в Берліні 1920 і 1930 роках, у Нью-Йорку і Лондоні в 1947 році й у Києві в 2000 році.

Фактично найбільше долучився до перекладу і особливо до редагування видання і розповсюдження першого повного українського перекладу Біблії Куліша–Нечуй-Левицького–Пулюя саме Іван Пулюй, що випливає з тексту дослідження. Одночасно у проаналізованих 298 листах Пулюя спостерігається, яким високим національним і патріотичним духом були наповнені його розум, душа і діяльність, як він щиро вболівав за долю українського народу.

Література.

1. Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами. – УКБ. – United Bible Societies, 1994.
2. Святе Письмо в європейській культурі: Біблійний словник / А. Ланглуа та ін. – К.: Дух і літера, 2004. – 320 с.
3. Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі / перекл. з лат./ Український католицький університет. – Львів: Свічадо, 2014. – 608 с.
4. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. – Львів: Свічадо, 2011. – 336 с. + 64 іл.
5. Микола Жукалюк, Дмитро Степовик. Коротка історія перекладів Біблії українською мовою / Жукалюк Микола, Степовик Дмитро. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2003. – 176 с.
6. Збожна О. М. Іван Пулюй. Листи / О. М. Збожна. – Тернопіль: Воля, 2007. – 544 с. (+36 вкладки).